

Auttamisjärjestelmän kriittiset kohdat parisuhdeväkivallan kokijoiden näkökulmasta

Lapin yliopisto, tutkimusraportti
Pia Skaffari, Anna Nikupeteri ja Merja Laitinen

Auttamisjärjestelmän kriittiset kohdat parisuhdeväkivallan kokijoiden näkökulmasta

Ydinviestit ammattilaisille:

- Uskalla kuunnella väkivallan uhria ja tue häntä kokemuksissaan.
- Tunnista kriittiset vaiheet uhrin auttamisessa.
- Tue uhria hänen pohdinnoissaan, jotka liittyvät väkivaltaiseen parisuhteeseen ja siitä irrottautumiseen.
- Auta uhria ja/tai ohjaa hänet eteenpäin avun saamiseksi. Varmista, että uhri saa apua ja palveluketju etenee.
- Hanki tietoa eri väkivallan muodoista ja niiden dynamiikasta sekä alueesi palveluista väkivallan uhreille.

Johdanto

Tutkimusraportti kiinnittyy Etelä-Savossa vuosina 2018–2020 toteutettuun Väkivaltatyön yhteensovittujen toimintamallien arviointi -hankkeeseen. Hankkeessa oltiin kiinnostuneita siitä, miten väkivaltatyön yhteensovittetut toimintamallit toimivat ja, miten niitä voitaisiin edelleen kehittää vastaamaan asiakkaiden avun ja tuen tarpeisiin. Kehittämistyön tausta on erityisesti Väistö- (2014–2015) ja Saumuri-hankkeissa (2014–2017) tehdyssä väkivaltatyön kehittämisessä. Väistö-hankkeen tavoitteena oli vahvistaa perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyyn ja ongelmiin puuttumisen rakenteita ja väkivaltatyön osaamista (Husso ym. 2015). Saumuri-hankkeessa puolestaan tehtiin innovatiivista ja yhteensovittavaa kehittämistyötä Etelä-Savon alueella yhteistyössä eri toimijoiden kanssa ja tavoitteena oli luoda verkostomainen osaamiskeskusrakenne, joka varmistaa paremmin kuntalaisille yhteensovittetut väkivaltatyön palvelut. Hankkeissa väkivaltatyön toimintamallien arviointi on ollut tähän asti paljolti ammattilaislähtöistä. Yhteensovittujen toimintamallien ja niitä tukevien rakenteiden jatkokehittämiseksi onkin noussut tarve arvioida toimintamallien toimivuutta erityisesti asiakasnäkökulmasta.

Tässä raportissa tarkastelemme palvelujärjestelmän kriittisiä kohtia parisuhdeväkivallan kokijoiden auttamisessa. Olemme kiinnostuneita siitä, miten parisuhdeväkivallan kokijoiden arki ja todellisuus asettuvat palvelujärjestelmään ja siellä työskentelevien ammattilaisten mahdollisuuksiin tunnistaa parisuhdeväkivaltaan liittyviä kokemuksia ja puuttua tilanteisiin. Kysymyksemme on, *mitkä ovat kriittiset tekijät parisuhdeväkivallan kokijoiden auttamisessa?*

Lähestymme parisuhdeväkivaltaa sukupuolistuneen väkivallan viitekehityksessä. Sen mukaisesti kiinnostuksemme on väkivallan auttamisprosessien dynamiikassa ja prosesseissa, joissa väkivalta ja sukupuoli kietoutuvat toisiinsa kulttuurisesti, rakenteellisesti ja toimijatasolla (Ronkainen 2017, 29) vaikuttaen siten eri ammattilaisten väkivallan ymmärtämisen ja siihen puuttumisen tapoihin ja käytäntöihin. Parisuhdeväkivalta on ilmiönä myös sukupuolistunut, mikä tarkoittaa, että naiset ovat miehiä useammin väkivallan uhreja (Niemi ym. 2017). Tässä tutkimuksessa uhreina ovat ensisijaisesti naiset ja lapset, mutta tunnistamme myös miesten kokemukset väkivaltaisessa parisuhteessa elämisestä.

Aiempien tutkimusten mukaan väkivallan kokijoilla on useita esteitä palveluihin hakeutumisessa ja niiden saamisessa. Esimerkiksi häpeä ja väkivallan kieltäminen, luottamuksen puute toisia ihmisiä kohtaan, pelko avunhakemisen seurauksista sekä aiemmat huonot kokemukset avunhakemisesta voivat

estää palveluihin hakeutumista (Evans & Feder 2016; Fanslow & Robinson 2010; Fugate ym. 2006). Lisäksi väkivallan uhrien avun piiriin hakeutumisessa keskeisessä roolissa on se, miten muut ihmiset – läheiset ja ammattilaiset – reagoivat kuulleessaan väkivallasta (Fanslow & Robinson 2010). Väkivaltaa kokeneet toivovat ammattilaisilta ei-tuomitsevaa, syyttelemätöntä ja yksilöllistä lähestymistä, jossa huomioidaan väkivaltailmiön monimutkainen luonne (Feder ym. 2006). Huntleyn ym. (2019) tutkimuksen mukaan parisuhteessa väkivaltaa kokeneiden naisten ja miesten kokemukset avunhakemisesta ja avunsaannista ovat paljolti samankaltaisia, liittyen muun muassa häpeään ja luottamuksen puutteeseen saada apua. Toisaalta parisuhdeväkivaltaa kokeneilla miehillä on erityisiä piirteitä suhteessa avunhakemiseen, kuten pelko siitä, että heitä itseään syytetään väkivallan käyttämisestä, sekä maskuliinisuuteen liittyvät henkilökohtaiset ja yhteiskunnalliset haasteet (Huntley ym. 2019).

Tutkimuksissa korostuvat moniammatillisen työskentelyn tärkeys (esim. Macvean ym. 2018; Notko ym. 2021) väkivallan eri osapuolten auttamisessa, sekä ammattilaisten ymmärrys väkivallasta ilmiönä ja heidän osaamisensa väkivaltaan puuttumisessa (Husso ym. 2012). Eurooppalaisen naisiin kohdistuvan väkivallan tutkimuksen mukaan uhrin hakevat apua väkivaltatilanteen jälkeen todennäköisimmin terveydenhuollosta (FRA 2014). Terveydenhuollon työntekijät eivät kuitenkaan aina ota systemaattisesti väkivaltaa puheeksi, voivat tunnistaa sen merkkejä huonosti tai ohittaa väkivallan syynä oireille tai fyysisille vammoille (Malpass ym. 2014; Taylor ym. 2013; Husso ym. 2012). Parisuhdeväkivallan kokijat näkevät hyvänä sen, että eri ammattilaiset terveydenhuollon peruspalveluissa, esim. terveyskeskuksessa tai neuvolassa, kysyvät väkivallasta rutiininomaisesti kaikilta asiakkailta (esim. Almqvist ym. 2018; FRA 2014; Taylor ym. 2013). Puute väkivallan systemaattisesta huomioinnista tulee esille myös muiden ammattilaisten kohdalla. Esimerkiksi Jaakolan (2020) tutkimuksessa lastensuojelun sosiaalityöntekijät huomioivat riskitekijöitä lapsen näkökulmasta vaihtelevasti ja vain noin 40 prosenttia sosiaalityöntekijöistä (N=506) huomioi aina vanhemman väkivaltaisuuden lapsen tilanteen arvioinnissa. Riskitekijöiden huomioiminen arvioinnissa oli sidoksissa sosiaalityöntekijöiden ikään ja paikkakuntaan. Riskejä tunnistavaa arvioinnin tapaa käyttivät yleisimmin sosiaalityöntekijät, joilla oli pitkä työkokemus, ja arvioinnin tapa oli systemaattisempaa suuremmilla paikkakunnilla ja suuremmissa työyksiköissä. Puheeksiottamisessa on keskeistä, että väkivallasta kysytään kaikilta asiakkailta/potilailta uhrien leimaamisen välttämiseksi, huomioidaan uhrin turvallisuus, sekä arvioidaan puheeksiottamisen riskiä lisätä uhrin kokemaa väkivaltaa (Almqvist ym. 2018).

Aineiston kuvaus

Väkivaltatyön yhteensovitetun toimintamallien arviointi -hankkeessa keskiössä oli väkivallan kokijoiden kokemukset palveluista ja palveluiden kehittäminen asiakaslähtöisesti. Tutkimusaineisto kerättiin laadullisesti haastattelemalla parisuhdeväkivallan kokijoita, mikä mahdollistaa uhrien moninaisten kokemusten tavoittamisen. Aineisto sisältää yhteensä 15 parisuhdeväkivaltaa kokeneen henkilön haastattelut. Haastateltavista yksi oli mies ja 14 naista. Haastateltavat tavoitettiin Viola – väkivallasta vapaaksi ry:n¹ ja heidän yhteistyökumppaniensa kautta. Haastattelut toteutettiin vuosina 2019-2020 pääosin kasvokkain, mutta Covid-19 pandemian ja etäisyyksien vuoksi myös Skype/puhelinhaastatteluina. Haastattelut kestivät 34–150 minuuttia. Litteroitua aineistoa on yhteensä 181 sivua (fontilla 8, riviväli 1).

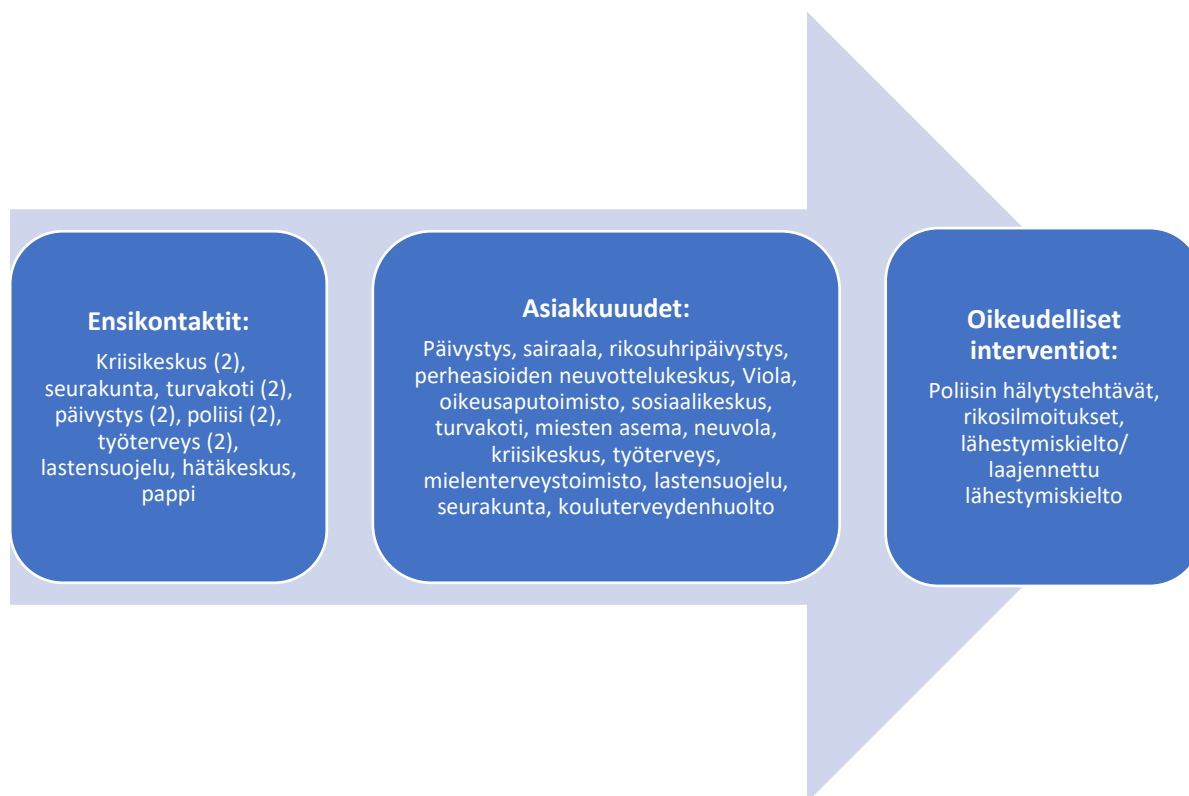
Aineisto tuottaa moninaista tietoa parisuhdeväkivallasta. Osalla haastateltavista väkivalta oli alkanut jo 1980-luvun lopulla ja osalla 2010-luvulla. Enimmillään haastateltava oli elänyt väkivaltaisessa parisuhteessa yli 20 vuotta. Haastatelluista kymmenellä väkivalta oli jatkunut jossain muodossa eron jälkeen. Seitsemällä haastateltavalla väkivalta oli jatkunut vainona ja kolmen haastateltavan kohdalla tekijä oli tuomittu lähestymiskieltoon. Osan kohdalla väkivalta oli päättynyt, ja yksi haastateltavista eli yhä samassa taloudessa väkivallan tekijän kanssa. Osa haastateltavista oli kokenut väkivaltaa myös aiemmissa pari/seurustelusuhteissaan ja/tai muissa lähisuhteissa, esimerkiksi lapsuudessaan. Aineisto sisältää väkivallan uhrien kokemuksia palveluista ja avun hakemisesta pitkällä aikajänteellä. Varhaisimmat kuvaukset avunhaun yrityksistä palvelujärjestelmässä paikantuvat 1990-luvulle ja tuoreimmat viime vuosiin.

Aineiston analyysi: kriittisten tapahtumien menetelmä

Olemme analysoineet aineiston soveltaen John C. Flanaganin (1954) kriittisten tapahtumien menetelmää. Menetelmä mahdollistaa väkivallan kokijoiden tapahtumaketjujen sekä avun hakemisen ja sen saamisen tarkastelun sekä toimii ajatuksellisena apuvälineenä vaikeiden asiakkuusprosessien jäsentämisessä (Jaakola ym. 2014). Lähtökohtauetuksena on se, että tapahtumien logiikasta ja tekijöiden välisestä dynamiikasta voidaan tehdä päätelmiä. Menetelmän mukaisesti olimme kiinnostuneita aineistossa väkivallan kokijoiden kuvaamista kriittisistä väkivaltaan ja avunsaantiin liittyvistä tapahtumista ja niiden myönteisistä ja kielteisistä seurauksista. Kriittisiä tapahtumia ovat erityisen poikkeavat tai mieleen jäävät tapahtumat, jotka voidaan jäljittää ja kuvata yksityiskohtaisesti. Tapahtumalla tarkoitetaan inhimillistä toimintaa ja kriittisyydellä inhimillisen toiminnan merkittävää ja ratkaisevaa roolia toiminnan tavoitteessa tai lopputuloksessa. Tapahtuman kriittisyyden ja sille annettavan merkityksen määrittää väkivallan kokija. Menetelmän retrospektiiviseen luonteeseen liittyy myös sen virhealttius, mikä korostuu erityisesti traumatisoivia tapahtumia kokeneiden väkivallan uhrien haastatteluissa. (Ks. Flanagan 1954; Jaakola ym. 2014.)

¹ VIOLA – väkivallasta vapaaksi ry on Etelä-Savon alueella toimiva perhe- ja lähisuhdeväkivallan avopalveluyksikkö. VIOLA ry on Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistys. [Etusivu - Viola – väkivallasta vapaaksi ry \(ensijaturvakotienliitto.fi\)](https://www.ensijaturvakotienliitto.fi)

Aineisto on analysoitu aineistolähtöisesti. Kiinnitimme aineistossa huomion kohtiin, joita voidaan pitää haastateltavien avunsaannin kannalta kriittisinä tapahtumina. Tällaisia kriittisiä tapahtumia olivat tilanteet, joissa haastateltava pohti tarvitsevansa apua tilanteessaan, oli yrittänyt hakea apua, koki saaneensa apua tai koki, ettei ollut saanut apua avunhaun yrityksistä huolimatta. Kiinnostuksemme oli siinä, mihin väkivallan uhrin hakeutuivat saadakseen apua, miten he tulivat kohdatuiksi palvelujärjestelmässä ja miten ammattilaiset vastasivat uhrien avuntarpeisiin. Avunsaamiseen vaikutti keskeisesti se, miten väkivallan kokija, palvelujärjestelmä ja ammattilaiset kohtasivat ja milloin kohtaaminen oli tapahtunut. Väkivallan kokijoiden kertomat varhaisimmat kokemukset avunhakemisesta ajoittuivat 1990-luvulle ja 2000-luvun alkupuolelle, jolloin palvelurakenne oli alueellisesti erilainen, väkivaltatyön palvelut eivät olleet kehittyneet nykyisenlaisiksi ja väkivaltailmiön tunnistamisessa oli enemmän puutteita verrattuna nykyhetkeen. Tämän vuoksi keskityimme analyysissä erityisesti 2010-luvulla tapahtuneisiin avunhakemisiin. Vaikka palvelurakenne on selkiytynyt vuosien kehittämistyön tuloksena, aineisto havainnollistaa (Kuvio 1.), että uhrien avunhaun ensikontaktit jakautuvat moniin tahoihin ja uhreilla on väkivaltakokemuksiin kiinnittyen monenlaisia asiakkuuksia ja oikeudellisia interventioita. Samalla asiakkaalla voi myös olla useita potilaskäyntejä päivystyksessä tai asiakkuusjaksoja turvakodissa.

Kuvio 1. Aineistossa esiintyvät ensikontaktit, asiakkuudet ja oikeudelliset interventiot.

Analyysin tuloksena jäsensimme aineistosta parisuhdeväkivallan kokijoiden auttamisen neljä kriittistä vaihetta: 1) *Väkivallan kokijan tunnistaminen ja kohtaaminen parisuhteen aikana*, 2) *Eropäättöksen tukeminen ja suhteesta lähtemisen turvaaminen*, 3) *Moniammatillinen eri osapuolten auttaminen väkivaltaisesta suhteesta irrottautumisen jälkeen* ja 4) *Uhrin selviytymisen tukeminen ja jatkoseuranta*. Vaiheet voivat olla limittäisiä ja päällekkäisiä. Jokaisessa vaiheessa on keskeistä eri tasoiset, vuorovai-
kutteiset prosessit väkivallan kokijan todellisuuden ja arjen, palvelujärjestelmän ja ammattilaisten

osaamisen ja käytäntöjen välillä. Avaamme kriittiset vaiheet seuraavassa luvussa. Havainnollistamme analyysiä ja tekemiämme tulkintoja anonymisoiduilla aineisto-otteilla. Olemme identifioineet otteet keksityillä nimillä sekä muuttaneet tai poistaneet henkilön tunnistamista mahdollistavat kohdat.

Parisuhdeväkivallan kokijoiden auttamisen kriittiset vaiheet

Olemme koonneet Taulukkoon 1 uhrien auttamisen kriittiset vaiheet sekä niiden ilmenemisen väkivallan kokijan, palvelujärjestelmän sekä ammattilaisten tasoilla.

Taulukko 1. Uhrien auttamisen kriittiset vaiheet

UHRIEN AUTTAMISEN KRIITTISET VAIHEET				
	1) Väkivallan kokijan tunnistaminen ja kohtaaminen parisuhteen aikana	2) Eropäätöksen tukeminen ja suhteesta lähtemisen turvaaminen	3) Moniammatillinen eri osapuolten auttaminen väkivaltaisesta suhteesta irrottautumisen jälkeen	4) Uhrin selviytymisen tukeminen ja jatkoseuranta
Väkivallan kokija	<p>Yksittäiset yhteydenotot esim. terveydenhuoltoon ja poliisiin</p> <p>Väkivaltakokemusten salaaminen ja kulisien ylläpito</p> <p>Läheisten henkilöiden (sukulaiset, ystävät) merkitys tilanteiden tunnistamisessa ja väkivallasta keskustelussa</p>	<p>Taloudellinen riippuvuus tekijään / rahattomuus</p> <p>Uuden asuinpaikan haasteet, esim. lapsiin liittyvien asioiden järjestäminen (koulu, päiväkot)</p> <p>Tuen saaminen läheiseltä/ammatilliselta</p> <p>Arjen hallinnan tuki</p>	<p>Uhrin ja lasten kuulluksi tuleminen yksilöllisesti</p> <p>Uusien luottamuksellisten suhteiden luominen</p> <p>Tukihenkilön mukanaolo palveluissa</p>	<p>Tarve mielekkäille vapaa-ajan toiminnoille ja ystäville</p>
Palvelujärjestelmä	<p>Väkivallan kokijan kohtaaminen ja tunnistaminen lähipalveluissa/peruspalveluissa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • perusterveydenhuolto • työterveyspalvelut • opiskeluterveydenhuolto • perheasiainneuvottelukeskus • seurakunta • neuvola • päiväkot, koulu 	<p>Mahdollisuus tukiasuntoon ja takuuvuokraan (esim. Kelan vuokravakuus erityisen haastavassa elämäntilanteessa oleville asiakkaille)</p> <p>Konkreettinen tuki arjen asioiden ja kodin hoitoon (esim. ruoanlaitto, hakemukset, lomakkeet, viranomaisprosessit)</p>	<p>Väkivaltatyön avopalvelut</p> <p>Oikeudellinen tuki/apu (lapsen elatus-, huoltajuus- ja tapaamisasiat, avioeroasiat)</p> <p>Yksilö- ja/tai ryhmäterapia</p>	<p>Järjestöjen tarjoamat vapaa-ajan toiminnot</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • sosiaalitoimi (lastensuojelu, perhetyö) • kriisikeskus/mielenterveyspalvelut <p>Väkivaltaerityisten palvelujen ja avun saavutettavuus: Uhrin auttaminen väkivallan tunnistamisessa omassa elämässään ja suhteesta irrottautumisen ajattelun aloittaminen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • turvakoti • väkivaltatyön avopalvelut • poliisi 			
Ammattilainen	<p>Ammattilaisen tieto ja osaaminen väkivaltaan puuttuttaessa</p> <p>Pienten signaalien tunnistaminen avuntarvitsijan oirehdinnassa ja toiminnassa</p> <p>Rohkeus kysyä ja kohdata pahaa</p>	<p>Sensitiivisyys uhrin eropohdintaa ja -päätöstä kohtaan</p> <p>Väkivallan kokijan päätöksentekemiseen; joko suhteessa pysymiseen tai siitä irrottautumiseen</p> <p>Lähdön toteuttamisen kirjallinen ohjeistaminen (esim. turvakassin pakkaaminen)</p>	<p>Väkivallan jatkumisen mahdollisuuden tiedostaminen eron jälkeen</p> <p>Väkivallan kohteena olevan vanhemman, lapsen ja tekijän auttaminen moniammatillisesti</p> <p>Osapuolten erilaisten todellisuuksien tunnistaminen/reflektiivinen työote</p> <p>Tiedonvaihto eri ammattilaisten välillä</p> <p>Sensitiivinen työskentelyote (esim. ei uhria ja tekijää samaan tilaan)</p> <p>Tarvittaessa turvasuunnitelmat aikuiselle uhrille ja jokaiselle lapselle erikseen</p>	<p>Jälkisoiton tekeminen uhrille</p> <p>Mahdollisen väkivallan jatkumisen arviointi ja uhrin turvallisuuden varmistaminen</p> <p>Jatkuissa asiakkuuksissa ammattilaisten roolien ja tehtävien selkiyttäminen</p>

1) Väkivallan kokijan tunnistaminen ja kohtaaminen parisuhteen aikana

Ensimmäisenä kriittisenä vaiheena avunsaannin kannalta aineistossa näyttäytyy väkivallan kokijoiden tunnistaminen ja kohtaaminen jo väkivaltaisen parisuhteen aikana. Uhreilla voi olla hankala tunnistaa väkivalta suhteessaan, sillä se on usein normalisoitunut osaksi heidän arkeaan. Väkivaltaisessa suhteessa eläminen voi tuntua turvalliselta, jos väkivaltaan on totuttu jo esimerkiksi lapsuudessa tai aiemmissa parisuhteissa. Tottumista tukee myös väkivallan vähittäinen lisääntyminen ja vakavoituminen (esim. Ojuri 2004; Nyqvist 2001). Keskeistä uhrin avunsaamisen mahdollisuuksille onkin se, että hän itse tunnistaa ja tunnustaa väkivallan parisuhteessaan (Evans & Feder 2016) ja mahdollisten lasten altistumisen väkivallalle.

Aineistossa korostuu väkivaltakokemusten salaaminen ja parisuhteen tai perheen kulissien ylläpito. Uhri voi keksiä selityksiä vammoilleen pelätessään mitä siitä seuraa, jos hän kertoo väkivallasta ulkopuoliselle henkilölle. Tämä estää ammattilaisia saamasta tietoa väkivallasta. Läheisten – ystävien ja sukulaisten – merkitys tilanteiden tunnistamisessa ja väkivallan puheeksiottamisessa uhrin kanssa on tärkeää. Uhrin avun saannin kannalta erittäin merkityksellistä on se, miten väkivallan tekijän vanhemmat ja läheiset määrittävät tilannetta. Aineistossa väkivalta näyttäytyy pääsääntöisesti tabuluonteisena ja vaikeasti puhuttavana asiana. Esimerkiksi läheisten voi olla hankala nähdä ratkaisuvaihtoehtoja väkivaltaan puuttumisessa, jos he pelkäävät viranomaisten puuttumista asiaan tai esimerkiksi perheen hajoamista ja suvun maineen tahraantumista. Aineistossa tulee esille myös pienten paikkakuntien huonot puolet väkivaltaan puuttuttaessa. Ammattilaiset, asukkaat ja uhrin tuttavat voivat tietää kumppanin väkivaltaisen taustan, mutta eivät uskalla ottaa asiaa puheeksi uhrin kanssa.

Usein uhreilla on monia yksittäisiä yhteydenottoja eri ammattilaisiin ja viranomaisiin. Siten uhrien – niin aikuisen kuin lapsen – tunnistamiseen ja heidän auttamiseensa jo parisuhteen aikana on useita mahdollisuuksia eri aloilla työskentelevillä ammattilaisilla, jos uhri uskaltaa tunnistaa tilanteensa, kertoa kokemastaan väkivallasta ja ammattilainen ottaa tiedon vastaan. Esimerkiksi päiväkodit ja koulut ovat keskeisiä toimijoita, joissa lasten oireilua on mahdollista tunnistaa, ja johon tulisi tarttua esimerkiksi keskustelemalla lapsen/nuoren kanssa ja/tai tekemällä huoli-ilmoituksen ja tukea näin lasta omalta osaltaan. Aineistossa nousevat esille laaja-alaisesti ihmisten arjen lähi/peruspalvelut, jotka voivat tunnistaa ja kohdata työssään väkivallan uhreja tai heidän perheen jäseniään: perusterveydenhuolto, työterveyshuolto (työterveyshoitajat, -lääkärit ja työpsykologi), opiskeluterveydenhuolto, neuvola, perheasianeuvottelukeskus, päiväkotit ja koulu, seurakunta, kriisikeskus/mielenterveyspalvelut ja sosiaalitoimi (lastensuojelu, perhetyö).

Peruspalvelujen lisäksi väkivaltaerityisen avun ja palvelujen saavutettavuus näyttäytyvät uhrien tarpeiden kannalta tärkeinä, sillä ne mahdollistavat väkivallan tunnistamisen ja sanoittamisen psykososiaalisena ja juridisena sekä puuttumista ja ratkaisua vaativana ongelmana, joka ei ole seurausta uhrin käyttäytymisestä tai toiminnasta. Väkivallan kokijat voivat hakeutua turvakotiin, väkivaltatyön avopalveluihin tai heillä voi olla kohtaamisia poliisin kanssa väkivaltatilanteiden jälkeen. Näissä väkivaltaerityisissä palveluissa korostuu se, että ihmistä autetaan tunnistamaan väkivalta omassa elämässään sekä tuetaan hänen ajatteluaan suhteesta irrottautumiseen, kunnes väkivallan kokija on itse valmis irrottautumaan. Aineiston havainnot korostavat palvelujärjestelmän kokonaisvaltaista hyödyntämistä ja koordinoitua yhteispeliä. Väkivallan kokijan tunnistamisen ja kohtaamisen vaiheessa korostuvat erilaiset siirtymät palvelujen välillä: väkivallan kokijan ohjaaminen väkivaltatyön erityispalveluiden pariin

tai erityispalveluista esimerkiksi lastensuojeluun. Aineisto konkretisoi sen, että perus- ja lähipalvelujen sisältämää tukea ja apua ei voi kompensoida väkivaltaerityisillä palveluilla eikä päinvastoin, kuten seuraava aineisto-ote havainnollistaa:

Meiän arkihan periaatteessa jatku ihan normaalisti siinä kohtaa, että lapset oli koulussa ja päiväkodissa ja minä kävin töissä ja... se oli vähän semmosta, katkonaista semmonen koska sitte siitä pyörähti käyntiin lastensuojelu, mut seki oli sit semmosta et siitä meni muutamia, varmaan viikon verran et sitte ruvettiin olee sen kriisipäivystäjän ihmisen, ni hänen kanssaan sitten olin paljonki puhelinyhteydessä. Se oli ihan älyttömän hyvä jotenkin et se sitten ohjas minut Violan piiriin ja lastensuojelun piiriin ja sieltä sain hänen kauttaan niitä yhteystietoja et kelle voi soittaa ja kenen kanssa voi puhua niitä asioita.
(Miisa)

Haastateltavien kuvaamat prosessit tuovat esiin, että myös väkivaltaerityisissä palveluissa on tärkeää ohjeistaa väkivallan kokijaa muiden tarvittavien palveluiden pariin. Lisäksi aineisto muistuttaa siitä, että ihmisellä voi olla useita, pitkäaikaisiakin asiakkuuksia, ilman että väkivaltaa olisi tunnistettu tai sen aiheuttamia negatiivisia seurauksia olisi yritetty ratkoa. Väkivaltaisessa suhteessa elävät henkilöt ovat voineet käydä pariterapiassa tai hakea toistuvasti sairauslomaa esimerkiksi masennukseen tai unettomuuteen ilman, että heidän kokemansa väkivaltaa olisi tunnistettu tai siihen olisi puututtu. Jos yksilöllä on ollut elämässään muita ongelmia väkivaltakokemusten lisäksi (esim. päihteiden käyttöä, masennusta), kokonaistilanteen haltuunottoa voi vaikeuttaa ratkaistavien ongelmien priorisointi. Näissä tilanteissa ammattilaiset joutuvat pohtimaan, mihin ongelmaan ja kenen näkökulmasta on tärkeintä puuttua ensisijaisesti.

Uhrin saa hakemaan apua väkivaltateon kohteeksi joutuminen, uupuminen väkivaltaisessa suhteessa elämiseen tai kuoleman pelko. Kertoessaan väkivallasta uhrin ovat haavoittuvassa tilassa, mikä korostaa uhrin ohjaamisen tärkeyttä väkivaltatyön palveluihin (Malpass ym. 2014). Väkivallan kokijoiden tuen tarpeet paljastamisen tilanteessa ovat yksilöllisiä ja osa voi tarvita esimerkiksi kirjallisia ohjeita siitä, miten asian käsittelyssä voi edetä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa sekä oikeudellisissa prosesseissa. Yksittäisen ammattilaisen kohdalla väkivallan kokijan tunnistaminen ja kohtaaminen edellyttävät pienten signaalien tunnistamista avuntarvitsijan toiminnassa ja arjessa sekä rohkeutta kysyä väkivallasta. Esimerkiksi Emilia kuvasi pienten signaalien tunnistamisen tärkeyttä seuraavasti:

Ei, ja sit jos aattelee sitä, että niinku mä sanoin, et mä kielsin sen myös itseltäni, ja unohdin ne asiat hyvin nopeesti, ni ehkä jotenki toivos enemmän sitä, et jos on ihmisiä, jotka on naimisissa, mut silti ne lapset kainalossa käy kaikki tämmöset auttamissysteemit läpi, ni joku vois kysyä vaikka sen, että etkö sä vois jättää sinun puolisolle sitä lasta. Ni se vois ehkä avata sitte, että niin tosiaanki, että miksi en. Ja siitä vois joku muu päästä ikään ku...

Uhrien väkivallasta kertomisen hetket näyttäytyvät aineistossa ”aikaikkunoina”, jolloin uhrin ovat valmiita kertomaan ja viestimään väkivallasta sekä hakemaan apua (ks. myös Nikupeteri ym. 2021). Tämä edellyttää riittävän turvallista ilmapiiriä, ja voi kulua aikaa ennen kuin uhri on valmis uudestaan tuomaan julki kokemansa väkivallan. Tämä kuvastaa väkivallan kokijoiden omien ja palvelujärjestelmän prosessien sekä ammattilaisten kohtaamisen tärkeyttä. Aineistossa tulee esimerkiksi esille, että uhri on rohkaistunut kertomaan lääkärille fyysisen vamman johtuvan väkivallasta, mutta hänen kertomuksensa on tullut ohitetuksi tai häntä ei ole ohjattu eteenpäin.

Aineistossa tulee esiin myös uhrilähtöisten väkivallasta kertomisen mahdollisuuksien lisääminen, jolloin uhrin voivat olla itse suoraan yhteydessä palveluihin (myös Malpass ym. 2014). Haastateltavat kokivat tärkeänä, että väkivalta-ilmioista puhutaan julkisesti (esim. uhrin tarinat selviytymisestä) ja tietoa palveluista olisi saatavilla laajasti, esimerkiksi paikallislehdissä. Uhrien internetin käytön mahdollisuudet ovat rajalliset, sillä sivustojen käytöstä voi jäädä jälki tai esimerkiksi tietokoneisiin tai puhelimiin voi olla asennettuna vakoiluohjelmia.

Kun tarkastellaan väkivallan kokijan tunnistamista ja kohtaamista parisuhteen aikana, aineistossa korostuu yksittäisten ammattilaisten halu, tieto ja osaaminen tunnistaa ja kohdata pahaa. Väkivallasta kuuleminen haastaa ammattilaisen toimimaan; ottamaan yhdessä asiakkaan kanssa yhteyttä palveluihin tai ohjaamaan hänet tarvittavien palveluiden pariin. Vaikka paikallisessa palvelujärjestelmässä on saatavilla sekä peruspalveluja että väkivaltaan erikoistuneita palveluja, yksittäisen ammattilaisen tiedon ja osaamisen puute väkivallan eri ilmiöistä voi johtaa siihen, että väkivallan kokijan avun tarpeet jäävät tunnistamatta.

2) Eropäätöksen tukeminen ja suhteesta lähtemisen turvaaminen

Toisena kriittisenä vaiheena uhrin auttamisessa on eropäätöksen tukeminen ja uhrin suhteesta lähtemisen turvaaminen. Uhrin saattavat olla emotionaalisesti eronneita jo pitkään ennen kuin he lähtevät suhteesta fyysisesti tai hakevat eroa juridisesti. Lähtemisen pitkittämisen syynä on usein pelko siitä, että väkivalta jatkuu tai raaistuu lähtemisen jälkeen. Väkivaltaisesta suhteesta lähtemisen on todettu olevan vaarallista naisille ja äärimmillään se voi sisältää kuoleman riskin. (DeKeseredy ym. 2017.) Uhrin saattaa valmistella eroa selvittämällä majoittumismahdollisuuksia tuttavien luona, hankkimalla itselleen uuden asunnon tai pakkaamalla turvakassin valmiiksi. Osalle kotoa lähteminen voi tulla ennakkoimattomasti esimerkiksi väkivaltilanteen seurauksena. Eropäätöksen tekemisessä ja eron suunnittelussa korostuvat usein turvallisen lähdön toteuttaminen ja taloudelliset mahdollisuudet itsenäiseen elämään. Lähtöpäätöstä voi pitkittää pelko siitä, mitä lapsille tapahtuu eron seurauksena (myös Fanslow & Robinson 2010) tai huoli esimerkiksi lemmikkieläimen hyvinvoinnista (myös Barret ym. 2018) – toisaalta nämä voivat olla myös lähtemistä rohkaisevia tekijöitä. Lähtötilanteessa on tärkeää ystävien tai läheisten sekä ammattilaisten tuki.

Läheiset ja ammattilaiset voivat osaltaan joko estää tai auttaa uhrin lähtemään väkivaltaisesta suhteesta (Merritt-Gray & Wuest 1995). Aineistossa tulee esille, että uhrin suhteet ystäviin ja läheisiin ovat usein katkenneet väkivallan parisuhteen aikana. Tekijä on esimerkiksi voinut saada toiminnallaan uhrin katkaisemaan suhteet tai ystävät ovat turhautuneet, kun uhri ei ole lähtenyt suhteesta kehotuksista huolimatta. Tämä korostaa ammatillisen tuen merkitystä ja tarvetta. (Myös Katerndahl ym. 2013.) Eropäätöksen tekemisessä on tärkeää sensitiivinen lähestyminen eroon. Uhrin kokevat tärkeänä ammattilaisten halun ja valmiuden keskustella väkivallasta ja arvostavat heidän empaattista ja voimaannuttavaa otettaan tuodessaan esiin väkivaltakokemuksiaan (Lo Fo Wong ym. 2008). Osa uhreista koki erokehotukset painostuksena. Pahimmillaan painostaminen eropäätökseen voi hidastaa uhrin hakeutumista/pääsyä palveluihin ja vaikeuttaa väkivaltaisesta suhteesta lähtemistä (Katerndahl ym. 2013). Usein uhrin tarvitsevat emotionaalisen rauhan, mikä mahdollistaa irti päästämisen väkivaltaisesta kumppanista. Emotionaalinen rauha edellyttää erilaisten väkivaltaan ja eroon liittyvien ristiriitaisten tunteiden, kuten pelon, ikävän, surun, häpeän ja pettymyksen käsittelyä. Usein parisuh-

teessa on ollut pahan lisäksi myös hyvää, jolloin ero merkitsee myös hyvästä luopumista. Tämä korostaa uhrin emotionaalisen riippuvuuden tunnistamista suhteessa väkivallan tekijään, mikä voi jatkuu myös eron jälkeen. Osa haastateltavista puolestaan toivoi, että ammattilainen olisi rohkaissut heitä vahvemmin suhteesta lähtemiseen. Nämä esimerkit kertovat väkivallan kokijan ja ammattilaisen tiedollisesta ja toiminnallisesta eriaikaisuudesta uhrin irrottautumisprosesseissa. Keskeistä on, että ammattilainen tunnistaa uhrin valmiuden lähteä suhteesta ja hänen tilanteensa ottaessaan esiin ja käsitellessään uhrin väkivaltakokemuksia (Lo Fo Wong ym. 2008). Aineistossa Emilia kuvaa ammattilaisten ja muiden läheisten empaattista lähestymistapaa eropäätöksen tukemisessa:

”Mut mä aattelen et semmonen kaikki jotenki ulkopuolelta tuleva näin sinun pitää tehdä on täysin turhaa, koska se riippuvuus on niin suuri. Ja myöski jotenki se, että jos siin on ollu pitkään, niin myöski itsetunto on niin matalalla ja pelot on niin suuret, että siit on tosi vaikee lähteä ihan vaan ku toinen sanoo, et tos ei oo mitään järkee. Et se että jos tarjotaan semmosta siis normaalia, hyväksyvää, lämmintä, luottamusta sisältävää ihmissuhdetta siihen rinnalle, ni sit siitä voi herätä ite.”

Aineistossa korostuu myös uhrien taloudellisen tuen tarve erotilanteessa. Uhrilla on voinut olla yhteinen tili väkivallan tekijän kanssa tai tekijä on voinut hallinnoida uhrin raha-asioita, jolloin uhrin taloudellinen tilanne on heikko. Uhrin omaisuus voi olla kiinni myös yhteisessä asunnossa tai yhteisessä yritystoiminnassa, joita ei ole mahdollista realisoida nopeasti. Tällöin mahdollisuus tukiasuntoon ja takuuvuokraan uutta asuntoa hankittaessa muodostavat merkittävän tuen irrottautumiselle. Esimerkiksi Kela voi tarjota taloudellista tukea erityisen haastavissa elämäntilanteissa oleville, mikäli edellytykset täyttyvät. Lisäksi uhrin kokivat tärkeänä sen, että he saivat eron jälkeen välittömästi konkreettista, kirjallista ohjeistusta siitä, mitä asioita tulee hoitaa eron yhteydessä. Aineistossa korostuu myös arjen tukemisen tärkeys eron jälkeen, esimerkiksi kodinhoidossa ja ruoanlaitossa. Väkivallan uhrin ovat usein uupuneita pitkään jatkuneesta väkivallasta ja irrottautumisprosessi voi kuluttaa jäljellä olevat voimavarat. Lisäksi on tärkeää huomioida mahdollisten läheisten tärkeä rooli uhrien tukemisessa, joita ammattilaiset voivat ohjeistaa olemaan uhrien tukena parisuhteesta lähtemisen jälkeen.

3) Eri osapuolten moniammatillinen auttaminen väkivaltaisesta suhteesta irrottautumisen jälkeen

Kolmantena kriittisenä vaiheena aineistossa ilmenee moniammatillinen eri osapuolten auttaminen väkivaltaisesta suhteesta irrottautumisen jälkeen. Auttamisessa korostuu eri osapuolten – väkivallan uhrin ja tekijän sekä yksilöllisesti jokaisen lapsen – avun tarpeiden tunnistaminen. Väkivallan kokijat tarvitsevat terapeutista tukea (yksilötapaamiset ja vertaisryhmät) sekä oikeudellista tukea (rikos- ja perheoikeudelliset asiat). Jos osapuolilla on lapsia, lapsen huoltajuuteen, tapaamisiin ja elatukseen liittyvät asiat muodostavat keskeisen oikeudellisen prosessin, jossa sosiaalitoimen ja sosiaalityöntekijöiden rooli on keskeinen. Asiat etenevät usein käräjäoikeuteen. Myös avioeroon ja huoltajuuteen liittyviin kysymyksiin tarvittavan julkisen oikeusavun/-avustajan tarve tulee esiin aineistossa. Väkivallan uhreille tulisi tarjota mahdollisuus julkisen oikeusavun konsultointiin keskitetysti jonkin palvelujärjestelmän toimijan kautta, koska pienillä paikkakunnilla ei ole saatavilla julkista oikeusapua. Psykoterapeuttisen avun osalta uhrin korostavat lasten avunsaamisen tärkeyttä. Lasten on tärkeää voida käsitellä kokemuksiaan perheen tilanteesta ja oppia pois väkivaltaisista toimintamalleista, jottei väkivalta jatkuisi

yli sukupolvien. Osa haastateltavista oli ostanut itse terapiaa lapsilleen, koska jonot lasten psykoterapeuttisiin palveluihin olivat pitkät ja/tai lasten avun tarvetta ei oltu riittävästi tunnustettu. Lisäksi haastateltavien tilanteet korostavat lasten moninaisen avun saamisen tärkeyttä niin, ettei apu rajaudu vain terapeutin tukeen (Knezevic ym. 2021). Lastensuojelulain mukaisen lapsen edun toteuttamiseksi lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden tapauskohtaisella toimijuudella on tärkeä merkitys lasten tilanteiden turvaamisessa. Lisäksi koulun ja päiväkodin henkilökunnalla on tärkeä rooli esimerkiksi lapsille tehtyjen turvasuunnitelmien toteuttamisessa. On tärkeää ohjata myös väkivallan tekijä avunpiiriin. Aineiston perusteella kuitenkin vain harva väkivallan tekijä hakeutuu avun piiriin, asiakkuudet päättyvät lyhyeen ja niihin tulee katkoksia. Keskeinen kysymys väkivallan seurausten ratkaisemisessa on se, miten hyvin kaikkien eri osapuolten näkökulmasta on saatavilla tarpeisiin vastaavaa ammatillista osaamista, tukea ja palveluita. Kokonaisuudessaan ammattilaisilla on merkittävä rooli uhrien auttamisessa ongelmien monisyisyyden vuoksi. Keskeistä on myös, että ammattilaiset tiedostavat, että väkivalta voi jatkua eron jälkeen (DeKeseredy ym. 2017). Siksi uhrien auttaminen edellyttää moniammatillista yhteistyötä ja eri ammattilaisten välistä tiedonvaihtoa.

Väkivaltatyön erityispalveluun pääseminen ja kokemusten käsittely väkivaltatyöntekijän kanssa näyttäytyy aineistossa merkittävänä tekijänä väkivaltakokemusten tunnustamisessa niin itselle kuin muillekin (myös Evans & Feder 2016). Uhrien on tärkeä saada keskustella kokemuksistaan väkivaltatyön asiantuntijoiden kanssa tulematta tuomituksi.

”...Nukuin yhden yön, soitin aamulla kriisikeskukseen. Onneksi mä tiesin että on olemassa kriisikeskus. Mä kerroin muutaman, siis hyvin lyhyesti kerroin, sen mitä mä osasin. Mä, mul ei ollu sanoja tälle henkiselle väki-, mä en puhunu väkivallasta. Tää oli se hetki. Tää on ollu se, mun ja lasten pelastus. Et se kriisikeskuksen työntekijä, se sano mulle että, et hei että kuulostaa siltä että, sä voisit varata ajan Violaan. Ja, mä sanoin että.. Mä tiesin mikä on Viola nii mä sanoin et no ei, että [naurahtaa], no kiitos mutta ei se, ei se varmaan oo mulle oikee paikka. Mä oikeesti aattelin niin. En, mä tiesin, ketä siellä käy. Et ei se nyt mulle mut no ok, voin mä koska mä olin kuitenkin nii hädissäni. Nii et no, tehään niin et mä varaan ajan. Ja sit mä menin sinne ja mä, en eka tun-, kerran siellä menin ja tunnin puoltoista puhuin ja, kysyin et oonkohan mä ollenkaan oikeessa paikassa. Mulle sanottiin että kuule kyllä kuulostaa siltä et sä oot ihan oikeessa paikassa. Ja siitä alko mun käynnit, kerta viikkoon siellä, alkuun. Sitte pikkuhiljaa harveni. Ja, siellä mä aloin sen, ymmärtämään että mistä täs on kyse.” (Pauliina)

Ammattilaisten on tärkeää kuunnella väkivallan eri osapuolten kokemuksia ja pyrkiä ymmärtämään niistä muodostuvaa kokonaiskuva. Usein osapuolet voivat tuottaa toisistaan poikkeavaa tulkintaa tilanteesta ja todellisuus voi näyttäytyä erilaisena uhrin, tekijän ja lasten kertomana. Väkivaltaa käyttänyt henkilö voi saada itsensä näyttämään uhrilta tai ”paremmalta vanhemmalta” (esim. narsistiset persoonat) ja varsinaisen uhrin tekijältä tai ”huonolta vanhemmalta” (ks. esim. Monk 2017; Saltmarsh ym. 2021). Väkivallan tekijä voi jatkaa uhrin kontrollointia eron jälkeen ammattilaisten ja palvelujärjestelmän prosessien kautta. Tekijät voivat manipuloida ammattilaisia ja hyödyntää ammatillisia käytäntöjä omien päämääriensä edistämässä. (Saltmarsh ym. 2021.) Aineistossa tulee esille, kuinka tekijä voi näyttäytyä esimerkiksi hyvänä vanhempana eri ammattilaisten silmissä:

...sosiaalityöntekijä, jolle mä sanoin siitä et lapset on säikkyjä, ku he tulee, [toisen vanhemman luota] he ei uskalla mitään, ni se kysy et no mitä ne pelkää, no ne pelkää ihan

kaikkee. Ne oli siis aivan semmoset, ja hän nauroi mulle. Ja mä aattelin tää on niinku lastensuojelun irtokuva tämmönen toiminta. ... (Emilia)

Siis se oli kun täs ei oo ollu viranomaisten taholta ja päiväkoteihinkin mä oon ilmoittanu monta vuotta tästä mutta ku hyö, heille et ku "hää on niin kiva ja höpöhöpöjuttuja" on niinkun, no monetkin viranomaiset. Niin Violassa otettiin eka kerran neuvolan jälkeen tosissaan ja ymmärrettiin ja kuunneltiin ja siellä mä pääsin sillei pikkuhiljaa puhumaan tästä asiasta ja musta oli hienoa et siellä oli joku ihminen joka tajusi saman tien että tässähän on kyse narsisti-ihmisestä, jolla on mielenterveysongelmia ja pahoja. (Helena)

Kun ammattilaisen toiminta ei perustu todelliseen – väkivallan uhrien koettuun ja elettyyn – käsitykseen tilanteesta, mahdollistaa se väkivallan jatkumisen uhria kohtaan. Aineistossa korostuu ammattilaisten osaaminen tekijän mahdollisten narsististen käyttäytymispiirteiden tunnistamisessa, mikä on tärkeää väkivallan tunnistamisessa ja osapuolten auttamisessa.

Ammattilaisten systemaattinen ja moniammatillinen työskentely eri väkivallan osapuolten kanssa korostuu parisuhteesta irrottautumisen jälkeen. Parisuhteen aikana eri toimijoiden (esim. poliisi, työpsykologi, lääkäri) väliintulot näkyvät aineistossa yksittäisinä uhrin kannatteluina, ja auttaminen on voinut kohdistua väkivallan seurauksiin, kuten unettomuuteen tai työhyvinvoinnin edistämiseen, varsinaiseen väkivaltaan puuttumisen sijaan. Moniammatillisessa työskentelyssä avopalveluja tarjoavat väkivaltaan erikoistuneet yksiköt näyttävät keskeisinä palveluihin ohjaavana tahona. Uhrien auttaminen edellyttää sensitiivistä otetta ja esimerkiksi sen huomioimista, ettei uhri joudu samaan tilaan tekijän kanssa erilaisissa palveluissa. Aineistossa tulee esille muutamia viittauksia sovitteluun, mutta ne eivät aineiston mukaan ole toteutuneet tai onnistuneet. Myös tutkimustulokset (Qvist 2019) osoittavat, että sovitteluun ohjaukseen sijaan tulee kehittää palveluohjausta ja osapuolten auttamis- ja tukipalveluita. Osa haastateltavista nosti esille tärkeänä sen, että heillä on mahdollisuus tukihenkilöön tavatessaan ammattilaisia ja osallistuessaan moniammatillisiin tapaamisiin. Jos väkivalta jatkuu eron jälkeen erimuotoisena, kuten vainona, on tärkeää tehdä turvasuunnitelma aikuiselle ja jokaiselle lapselle erikseen.

Väkivallan kokijoiden auttamisessa on tärkeää, että ammattilaiset muodostavat yhteisen ymmärryksen osapuolten tilanteesta ja osaavat hyödyntää laajasti saatavilla olevaa palvelu- ja auttamisvalikkoa (Eriksson & Gabriellson 2019). Yhteisen ymmärryksen muodostaminen voi olla haasteellista, sillä ammattilaiset merkityksellistävät tietoa väkivallasta ja osapuolten tilanteista eri professioiden taustakäsitysten pohjalta ja tarkastelevat tilanteita lainsäädäntönsä sekä organisaatioidensa tehtävien ja palvelujen näkökulmasta (Vierula ym. 2019). Yhteisen ymmärryksen muodostaminen edellyttää, että eri ammattilaiset määrittävät aluksi yhteisen, jaetun käsityksen tavoitetilasta eri osapuolten auttamisessa ja miten se kunkin osapuolen (uhri, tekijä, jokainen lapsi erikseen) kohdalla on mahdollista saavuttaa.

4) Uhrin selviytymisen tukeminen ja jatkoseuranta

Neljäntenä parisuhdeväkivallan uhrien auttamisen kriittisenä vaiheena on uhrin selviytymisen tukeminen ja jatkoseuranta. Aineistossa korostuu väkivaltaprosessien pitkäkestoisuus. Väkivallassa voi olla seesteisiä vaiheita ja jonkin ajan päästä väkivalta voi aktivoitua uudestaan. Tämä korostaa uhrien pit-

käaikaisen kannattelevan tuen tarvetta asiakkuuksien ja maksusitoumuksien päättymisen jälkeen. Uhrin selviytymistä tukee se, että hänellä on tiedossa palvelu, johon hän voi tarpeen vaatiessa ottaa yhteyttä. Pitkäkestoisissa prosesseissa, joihin lukeutuvat muun muassa vainotapaukset, uhrin selviytymisen tuen kannalta tärkeää on myös ammattilaisten pysyvyys ja ammattilaisten vaihtumisen tilanteissa tiedonsiirtojen varmistaminen. Eräs haastateltava toi esille esimerkiksi lastensuojelun asiakkuuden pitkäkestoisuuden tärkeyden:

Joo, se on jotenki semmonen et se pitäis tavallaan, että minusta ois älyttömän tärkeetä se, että meilläkin kun se (--) lapsien maksusitoumus päätty, ni sit siitä tehtiin yhteenvedo ja se oli siinä. Siihen ei oo tavallaan palattu paitsi nyt sitten, ku oikeudesta tuli väliaikaispäätös tapaamisien osalta, ni heille tuli sitte se lastensuojeluasias. Mutta ku se ois äärettömän tärkeetä jotenkin et se asiakkuus säilyis, mulla ois siellä aina sellanen ihminen, kuka on alottanu meiän kanssa sen prosessin, kuka tietäis niistä asioista, ni mun ois helpompi sitä kautta et hei nyt se laps rupee oireilemaan, mitä teidän, mie saisin heti sen avun ja tuen. Nyt on kauheen raskasta sitte ja mis on paperit ja miten teidän ja mihin mennään ja, se että sit siin tulee semmonen et antaa olla.
(Miisa)

Useat haastateltavat kokivat hyvänä, että heihin oli yhteydessä ammattilainen, joka kysyi heidän kuumisiaan asiakkuuden päättymisen jälkeen. Aineiston perusteella yhteydenotto tapahtui turvakodilta. Kaikki apua tarvitsevat eivät kuitenkaan hakeudu turvakotiin, joten heille ei näin ollen synny sinne asiakkuutta. Jälkiyhteydenotossa on tärkeää huomioida uhrin turvallisuus, ja se että yhteydenotto voi lisätä uhrin kokemaa väkivaltaa (ks. esim. Almqvist ym. 2018). Jälkisoitossa ammattilaisen on tärkeä kysyä mahdollisesta väkivallan jatkumisesta, kuten eräs haastateltava kertoo:

Tavallaan se yhteydenotto ois ihan suotavaa ja tosi ihanaa, että se ois sieltä viranomaiselta päin siihen perheeseen, kun tiedetään se lähtökohta, miks me ollaan lähetty, taustat ja muuta, ni se jatkoseuranta, et miten on menny vaikka vuos siitä ku ootte lähteny, mitä teille kuuluu, ja semmonen. Niin se ois ihan älyttömän hyvää".
(Miisa)

Jatkoseurannassa on keskeistä arvioida väkivallan jatkumista sekä huomioida uhrin yksilöllinen prosessi ja yksilölliset tuen tarpeet. Jatkoseurannan tulisi olla systemaattista ja sille tulisi olla sovittuna vastuutoimija. Vastuutoimija kysyy väkivallan kokijalta asiakkuuden päättymisen yhteydessä, haluaako hän, että häneen otetaan yhteyttä jälkeenpäin ja tarvittaessa sopii ajan yhteydenottamiselle (esim. kuukauden päähän). Jälkisoiton yhteydessä on tärkeää, että vastuutoimija kutsuu koolle muita ammattilaisia, mikäli ilmenee, ettei väkivalta ole päättynyt ja uhri tarvitsee tukea ja apua.

Jos väkivalta on päättynyt, mahdollistaa se sen, että väkivallan kokija voi alkaa rakentamaan uudelleen itsetuntoa, tiedostaa ja tunnistaa omat tarpeensa sekä hakea uutta suuntaa elämälle vaikeuksista huolimatta (Ojuri 2004). Aineistossa tulee esille haastateltavien tarve mielekkäille vapaa-ajan toiminnoille, uusille ihmissuhteille ja ystävien tapaamiselle. Tämä korostaa esimerkiksi tarvetta erilaisten järjestöjen vapaa-ajantoimintojen organisoinnille. Tällöin korostuu muiden kuin ammattilaisten tai väkivaltaa kokeneiden vertaistuki.

Johtopäätökset ja pohdinta

Tulosten mukaan väkivallan kokijoiden avunsaanti näyttäytyy yhä sattumanvaraisena ja yhteensovittettujen palveluketjujen muodostaminen vaatii edelleen kehittämistä. Avunsaamisen sattumanvaraisuus ja palveluketjujen katkeilevuus johtunevat väkivaltailmiön erityisluonteisuudesta sekä väkivallan kokijan ja palveluprosessien eriaikaisuudesta. Uhrin emotionaalinen sidos väkivallan tekijään, hänen toimijuutensa heikkeneminen väkivallan seurauksena sekä väkivallan julkitulemisesta koituva häpeä ja pelko perheen hajoamisesta voivat estää uhria kertomasta väkivallasta, hakeutumasta palveluiden pariin tai pysymään avun piirissä. Parisuhdeväkivallan kokijoiden auttaminen näyttäytyykin dynaamisena, vuorovaikutteisena väkivallan kokijan, ammattilaisen ja palvelujärjestelmän välisenä prosessina. Parisuhdeväkivallan uhrien auttaminen on riippuvainen siitä, miten ammattilaisten ja uhrien käsitykset parisuhdeväkivallasta (ilmeneminen, seuraukset jne.) kohtaavat ja millaiset valmiudet osapuolilla on keskustella väkivallasta ja toimia avunsaamiseksi (Taylor ym. 2013). Aineiston perusteella uhrien avunsaanti edellyttää vahvaa toimijuutta – niin uhreilta kuin ammattilaisilta – ja ensimmäisen askeleen ottamista.

Aineisto herättää uhrien näkökulmasta seuraavia huomioita liittyen palvelupolkujen yhteensovittamiseen:

- Parisuhdeväkivallan uhrien elämäntilanteet näyttäytyvät moninaisina ja ne voivat sisältää erilaisia tuen kohteita ja tarpeita liittyen esimerkiksi päihteidenkäyttöön, mielenterveyden kysymyksiin, unettomuuteen ja työkyvyn heikkenemiseen. Paikalliselta palvelujärjestelmältä vaaditaan joustavuutta, jotta yksilöllisiin avuntarpeisiin voidaan vastata oikea-aikaisesti sekä riittävällä asiantuntijuudella. Tärkeää on myös tunnistaa ne aukot, joita paikallisessa palvelujärjestelmässä on terveydellisten, psyykkisten, sosiaalisten tai oikeudellisten avun tarpeisiin vastaamisessa.
- Ihmisten elämäntilanteissa ilmenevät erilaiset ongelmat väkivallan ja sen seurausten lisäksi haastavat ammattilaisten työskentelyä ja vaativat jatkuvaa vastuiden aukipurkamista peruspalvelujen ja väkivaltaan erikoistuneiden palvelujen välillä, jotta asiakkaat eivät tipu palvelujen välisiin kuiluihin ja että eri prosessit etenevät rinnakkain, limittäin ja toisiaan hankaloittamatta. Tieto vastuutaho(i)sta tulisi määrittää tapauskohtaisesti siten, että myös asiakas ymmärtää kokonaisuuden ja sen, mistä kukin viranomainen tai ammattilainen on vastuussa hänen omien tai lastensa asioiden osalta.
- Lainsäädännön määrittämät viranomaisten ja ammattilaisten toimivallan rajat ja oikeudet voivat heikentää palvelujen koordinoitua asiakkaan näkökulmasta. Aineiston mukaan väkivalta-työn avopalvelut ja turvakotipalvelut näyttäytyvät keskeisinä tahoina, jotka tunnistavat väkivallan ja tuntevat sen dynamiikan. Turvakotipalveluiden ja väkivalta-työn avopalveluiden roolia olisi tärkeä pohtia uudelleen väkivalta-työn erikoisosaamisen tuottamisessa muille toimijoille ja palveluille, kun muodostetaan yhteistä tietoa asiakkaan tilanteesta.
- Ammattilaiset voivat nähdä ja priorisoida asiakkaidensa ongelmia ja tuen tarpeita eri tavoin. Viranomainen, jolla on valta tehdä päätöksiä tietyn asian tai asioiden suhteen, voi nähdä jonkin muun asian ensisijaisemmaksi kuin väkivaltaan puuttumisen. Mahdollista on myös se, että

viranomaisen määrittää väkivallan joksikin muuksi, esimerkiksi vanhempien väliseksi huoltoriidaksi tai vieraannuttamistyyppiseksi käyttäytymiseksi. Tämä korostaa väkivallan eri muotoihin, seurauksiin ja ratkaisemisen mahdollisuuksiin liittyvän moniammatillisen koulutuksen merkitystä, jossa lähipalveluiden toimijat huomioidaan laaja-alaisesti. Vaikka koulutusta on tehty alueellisesti ja valtakunnallisesti jo pitkään, sen tarve ei ole poistunut. Tärkeää on edelleen kouluttaa kuntiin väkivaltatyön avainasiantuntijoita.

- Koulutustilaisuudet voivat toimia parhaimmillaan paikallisina ja alueellisina foorumeina ammattilaisten välisen vuorovaikutuksen vahvistamiselle sekä pulmallisten tilanteiden esiin nostamiselle ja niihin ratkaisujen etsimiselle.
- Väkivallan tekijöiden kohtaaminen ja väkivaltaisen käyttäytymisen juurisyihin puuttuminen vaativat resursseja ja tiivistä palveluohjausta.
- Lisäksi aineisto nostaa esiin kysymyksen siitä, missä vaiheessa lapset nähdään parisuhdeväkivaltatilanteissa yksilöinä/uhreina, jotka ovat todistaneet väkivaltaa perhesuhteissaan tai jotka ovat itsekin olleet väkivallan kohteina.

Meneillään olevan sosiaali- ja terveystalouden uudistamisen yhteydessä on tärkeää kehittää väkivallan uhreille ja tekijöille suunnattuja palveluja ja palveluketjuja ottamalla huomioon edeltäviä uhrien kokemusten näkökulmasta esiin nostettuja asioita. Tulokset korostavat, että palveluketjujen mallinnuksen rinnalla on tärkeää korostaa sekä palveluiden että eri ammattilaisten yhteistyön joustavuutta suhteessa väkivallan kokijoiden tarpeisiin (myös Notko ym. 2021) sekä moniammatillisen yhteistyön tukemista ja mahdollistamista rakenteissa (Vierula ym. 2019). Uhrien yksilölliset elämäntilanteet ja niiden muodostamat tuen tarpeet vaativat erilaisia palvelupolkuja, joissa yhdistetään eri sektoreiden tuottamaa erilaista asiantuntemusta.

Tulokset korostavat eri ammattilaisten tiedon tärkeyttä väkivallasta ja osaamista väkivallan puheeksiottamisessa ja siihen puuttumisessa (myös Notko ym. 2021). Parisuhdeväkivallan kokijoiden auttaminen vaatii kehittämistyötä ja jatkuvaa ammatillista kehittymistä tiedon lisääntyessä parisuhdeväkivallasta, sen eri ilmenemistavoista, kuten teknologisesti väkivallasta (Dragiewicz ym. 2021; Nikupeteri ym. 2021), ja liitännäisilmiöistä sekä väkivaltaa käyttävän henkilön käyttäytymisestä (esim. narsistinen käyttäytyminen). Esimerkiksi neuvoloiden terveydenhoitajille suunnatussa perhesurmien taustatekijöiden tunnistamiseen liittyvässä kyselyssä terveydenhoitajat kuvailivat saamansa koulutuksen koskeneen väkivaltaa, mutta se koettiin puutteelliseksi perhesurmien taustatekijöiden tunnistamiseksi (Elilä 2017). Ammattilaisten tiedon lisäksi tulokset korostavat uhrien läheisten (sukulaiset, ystävät) tiedon lisäämisen tärkeyttä väkivallasta, sen dynamiikasta ja eri muodoista, kun he auttavat uhreja irrottautumaan väkivaltaisesta suhteesta ja aloittamaan uuden itsenäisen elämän (myös Fanslow & Robinson 2010). Lisäksi tuloksissa korostuu väkivaltatietoisuuden lisääminen kaikille kansalaisille. Ammattilaisten vastuuttamisen lisäksi väkivallan kokijoiden ja väkivallan tekijöiden tunnistaminen kuuluu kaikille kansalaisille. Aineistossa näkyy erityisesti lähipiiriin (esim. väkivallan tekijän tai uhrin vanhemmat sekä sisarukset) rohkaiseminen väkivaltaan puuttumiseksi.

Lähteet

- Almqvist, K., Källström, Å., Appell, P. & Anderzen-Carlsson, A. (2018). Mothers' opinions on being asked about exposure to intimate partner violence in child healthcare centres in Sweden. *Journal of Child Health Care* 22(2), 228–237.
- Barret, B. J., Fitzgerald, A., Peirone, A., Stevenson, R. & Cheung, C. H. (2018). Help-Seeking Among Abused Women With Pets: Evidence From a Canadian Sample. *Violence and Victims* 33(4), 604–626. doi: 10.1891/0886-6708.VV-D-17-00072.
- DeKeseredy, W. S., Dragiewicz, M. & Schwartz, M. D. (2017). *Abusive Endings: Separation and Divorce Violence against Women*. University of California Press. Oakland.
- Dragiewicz, M., Woodlock, D., Salter, M. & Harris, B. (2021). "What's Mum's Password?": Australian Mothers' Perceptions of Children's Involvement in Technology-Facilitated Coercive Control. *Journal of Family Violence*. DOI: 10.1007/s10896-021-00283-4
- Ellilä, M. (2017). *Terveystenhoitajien kyky tunnistaa perhesurman taustatekijöitä*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Saatavilla osoitteessa https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/102511/1512733872_1.pdf?sequence=1 (Viitattu 6.5.2021)
- Eriksson, M. & Gabrielsson, M. (2019). Supporting children and parents in Sweden through collaboration teams. *Family Court Review* 57(3), 362–367.
- Evans, M. A. & Feder, G. S. (2016). Help-seeking amongst women survivors of domestic violence: a qualitative study of pathways towards formal and informal support. *Health Expect* 19(1), 62–73.
- Fanslow J.L, Robinson E.M. (2009). Help-seeking behaviours and reasons for help seeking reported by a representative sample of women victims of intimate partner violence in New Zealand. *Journal of Interpersonal Violence* 25(5), 929–951.
- Feder G.S., Hutson M., Ramsay J. & Taket A.R. (2006). Women exposed to intimate partner violence: expectations and experiences when they encounter health care professionals: a meta-analysis of qualitative studies. *Archives of Internal Medicine* 166(1), 22–37.
- Flanagan, J.C. (1954). The Critical Incident Technique. *Psychological Bulletin* 51(4), 327–357.
- FRA (2014). *Violence against women: An EU-wide survey. Main results*. European Union Agency for Fundamental Rights. Luxembourg: Publications Office of the European Union. [fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf \(europa.eu\)](https://fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf) (Viitattu 24.8.2021)
- Fugate M., Landis L., Riordan K., Naureckas S. & Engel B. (2005). Barriers to domestic violence help seeking: implications for intervention. *Violence Against Women* 11(3), 290–310.
- Huntley, A.L., Potter, L., Williamson, E., Malpass, A., Szilassy, E. & Feder, G. (2019). Help-seeking by male victims of domestic violence and abuse (DVA): a systematic review and qualitative evidence synthesis. *BMJ Open* 2019;9:e021960. doi:10.1136/bmjopen-2018-021960

Husso, M., Mänttari-van der Kuip, M., Mäntysaari, M., & Kotiranta, T. (2015) Väkivaltatyö Itä-Suomessa. Väistö-hankkeen arviointi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpapereita 30/15. Tampere: Juvenes Print.

Husso, M., Virkki, T., Notko, M., Holma, J., Laitila, A. & Mäntysaari, M. (2012). Making Sense of Domestic Violence Intervention in Professional Health Care. *Health and Social Care in the Community* 20(4), 347–355.

Jaakola, A-M. (2020). Lapsen tilanteen arviointi lastensuojelun sosiaalityössä. Publications of the University of Eastern Finland; Dissertations in Social Sciences and Business Studies 229. Itä-Suomen yliopisto. Kuopio. https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/23436/urn_isbn_978-952-61-3435-2.pdf (Viitattu 8.6.2021)

Jaakola, A-M., Vornanen, R. & Pölkki, P. (2014). Kriittisten tapahtumien menetelmä lastensuojelun sosiaalityötä koskevassa tutkimuksessa. *Janus* 22(2), 156–171.

Katerndahl, D., Burge, S., Ferrer, R., Becho, J. & Wood, R. (2013). Differences in social networks and support among women in violent relationships. *Journal of Interpersonal Violence* 28(9), 1948–1964.

Knezevic, Z., Nikupeteri, A., Laitinen, M. & Kallinen, K. (2021). Gender and power sensitivity, securitisation and social peace: rethinking protection for children exposed to post-separation violence. *Journal of Gender-Based Violence*. DOI: <https://doi.org/10.1332/239868021X16212648592069>

Lo Fo Wong, S., Wester, F., Mol, S., Romken, S. R., Hezemans, D. & Lagro-Janssen, T. (2008). Talking matters: abused women's views on disclosure of partner abuse to the family doctor and its role in handling the abuse situation. *Patient Education and Counseling* 70(3), 386–394.

Macvean, M.L., Humphreys, C. & Healey, L. (2018). Facilitating the Collaborative Interface between Child Protection and Specialist Domestic Violence Services: A Scoping Review. *Australian Social Work* 71(2), 148–161.

Malpass, A., Sales, K., Johnson, M., Howell, A., Agnew-Davis, R. & Feder, G. (2014). Women's experiences of referral to a domestic violence advocate in UK primary care settings: a service-user collaborative study. *British Journal of General Practice* 64, e159–e167. DOI: 10.3399/bjgp14X677527

Merritt-Gray, M. & Wuest, J. (1995). Counteracting abuse and breaking free: the process of leaving revealed through women's voices. *Health Care for Women International* 16(5), 399–412.

Monk, LM. (2017). Improving professionals' responses to mothers who become, or are at risk of becoming, separated from their children, in contexts of violence and abuse. Unpublished PhD Thesis. Coventry University. Coventry. [Binder1.pdf \(coventry.ac.uk\)](#) (Viitattu 24.8.2021)

Niemi, J., Kainulainen, H. & Honkatukia, P. (toim.) (2017). Sukupuolistunut väkivalta - oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino. Tampere.

Nikupeteri, A., Katz, E. & Laitinen, M. (2021). Coercive control and technology-facilitated parental stalking in children's and young people's lives. *Journal of Gender-Based Violence*. DOI: <https://doi.org/10.1332/239868021X16285243258834>

Nikupeteri, A., Skaffari, P. & Laitinen, M. (2021). Feminist Community Work in Preventing Violence against Women: A Case Study of Addressing Intimate Partner Violence in Finland. *Nordic Social Work Research*. Hyväksytty artikkelin käsikirjoitus.

Notko, M., Husso, M., Piippo, S., Fagerlund, M. & Houtsonen, J. (2021). Intervening in domestic violence: Interprofessional collaboration among social and health care professionals and the police. *Journal of Interprofessional Care*. <https://doi.org/10.1080/13561820.2021.1876645>

Nyqvist, L. (2001). Väkivaltainen parisuhde, asiakkuus ja muutos: prosessinarviointi parisuhdeväkivaltaista ja turvakotien selviytymistä tukevasta asiakastyöstä. Ensi- ja turvakotien liitto. Helsinki.

Ojuri, A. (2004). Väkivalta naisen elämän varjona – tutkimus parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten elämäntilasta ja selviytymisestä. *Acta Universitatis Lapponiensis* 71. Lapin yliopisto. Rovaniemi.

Qvist, T. (2019). Parisuhdeväkivallan sovittelu Suomessa. *Acta electronica Universitatis Lapponiensis* 253. Lapin yliopisto. Rovaniemi.

Ronkainen, S. (2017). Mitä väkivalta on? Erontekojen tärkeydestä, yhteyksien näkemisestä. Teoksessa Niemi, Johanna & Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi (toim.): Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino. Tampere, 19–35.

Saltmarsh, S., Ayre, K. & Tualaulelei, E. (2021). Schools, separating parents and family violence: A case study of the coercion of organisational networks. *Critical Studies in Education*. Open access.

Taylor, J., Bradbury-Jones, C., Kroll, T. & Duncan, F. (2013). Health professionals' beliefs about domestic abuse and the issue of disclosure: a critical incident technique study. *Health and Social Care in the Community* 21(5), 489–499.

Vierula, T., Pösö, T. & Paavilainen, E. (2019). Moniammatillisuus ja palvelutarvearviointi lapsi- ja perhepalveluissa. *Ammattilaisten näkemykset pulmakohdista*. *Yhteiskuntapolitiikka* 84(3), 292–300.